

POKUŠAJ KRIVIČNOG DJELA I NJEGOVA INKRIMINACIJA U KRIVIČNOM ZAKONIKU REPUBLIKE SRPSKE

Sažetak

U radu se razrađuju opšta pitanja vezana za institut pokušaja krivičnog djela. Imajući u vidu razmimoilaženja u teoriji, ali i u praksi, oko pitanja u kojem momentu neko lice ulazi u zonu kažnjivosti, ovaj se institut pokušava približiti onima koji se bave i namjeravaju baviti daljim izučavanjem ovog pojma. To podrazumijeva razradu sljedećih cjelina: pojam i bitni elementi krivičnog djela (smatrajući da je za potpuno razumijevanje ovog pojma prvo neophodno ukratko se osvrnuti na ovaj pojam i njegove bitne elemente); pojedinačne faze u izvršenju krivičnog djela, sa posebnim osvrtom na probleme koji postoje u praksi kod pravljenja distinkcije između faze pripremanja izvršenja krivičnog djela od faze pokušaja; te kratak osvrt na teorije o pojmu pokušaja krivičnog djela. Rad se zatim bavi načinom na koji je pokušaj krivičnog djela regulisan u pozitivnom pravu Republike Srpske, posebno razrađujući uslove neophodne za postojanje pokušaja krivičnog djela u praksi. Takođe, razmatraju se i druga pitanja koja su vezana za institut pokušaja, kao i pitanje kažnjavanja za isti, a posebno se razrađuju krivična djela kod kojih je pokušaj nemoguć, te krivična djela kod kojih se pokušaj krivičnog djela izjednačava sa svršenim krivičnim djelima. Osim toga, analizira se i odnos pokušaja krivičnog djela sa drugim institutima krivičnog prava, kao što su dobrovoljni odustanak, nepodoban pokušaj i produženo krivično djelo

Ključne riječi: pokušaj krivičnog djela, normativno regulisanje pokušaja krivičnog djela, kažnjavanje pokušaja, pripreme radnje

¹ Master prava; Stručni saradnik u Opštinskom sudu u Tuzli; Doktorant na Pravnom fakultetu, Univerziteta u Tuzli

1. Uopšte o pojmu i bitnim elementima krivičnog djela

Za potupno razumijevanje pojma pokušaja krivičnog djela u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske, neophodno je poći od samog pojma krivičnog djela, kao i njegovih elemenata.

Zakonodavac Republike Srpske definisao je pojam krivičnog djela u članu 17. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske² (u daljem tekst KZRS) na način da je *krivično djelo protivpravno djelo kojim se povređuju ili ugrožavaju zaštićene vrijednosti i koje je, zbog svoje opasnosti ili štetnosti, u zakonu određeno kao krivično djelo i za njega propisana krivična sankcija.*

Interesantno je da je, za razliku od ostalih krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini, Krivični zakonik Republike Srpske prilikom definisanja pojma krivičnog djela naglasio i njegovu materijalnu, a ne samo formalnu dimenziju jer ističe „da je krivično djelo ono djelo kojim se povređuju zaštićene vrijednosti i koje je zbog svoje opasnosti u zakonu određeno kao krivično djelo“.³

Uvažavajući ovakvu definiciju zakonodavca, može se zaključiti da je za postojanje krivičnog djela nužno da budu ispunjeni određeni uslovi, odnosno elementi bez čijeg kumulativnog ostvarenja ne bi ni postojalo krivično djelo. Ti elementi su: radnja, protivpravnost, predviđenost u zakonu i krivica.

Primarni element krivičnog djela svakako jeste **radnja** koja je osnov svakog krivičnog djela, odnosno obilježje koje povezuje sve ostale elemente u jednu jedinstvenu cjelinu – krivično djelo. Iako zakonodavac ne definiše pojam radnje, u članu 18. KZRS pravi podjelu na radnju činjenja i radnju nečinjenja. Međutim, pitanjem pojma radnje bavile su se brojne teorije od kojih je najpoznatija i kod nas prihvaćena kauzalna ili objektivno – subjektivna teorija prema kojoj je radnja činjenja voljno ponašanje čovjeka ili voljni tjelesni pokret koji dovodi do neke promjene u spoljnom svijetu, dok se nečinjenje određuje kao voljno propuštanje preduzimanja određene radnje ili voljno nespječavanje posljedice u vanjskom svijetu ili voljno odsustvo tjelesnog pokreta.⁴

Protivpravnost je takođe element krivičnog djela bez kojeg ono ne može da postoji. Naime, samim tim što je određeni način ljudskog ponašanja u krivičnom zakonu određen kao krivično djelo, podrazumijeva se i to da je takvo ponašanje protivpravno, iz čega proizilazi zaključak da protivpravnosti u krivičnom pravu nema ako djelo nije predviđeno u zakonu kao krivično djelo, odnosno bez ostvarenosti bitnih elemenata bića krivičnog djela, što u konačnici znači da se utvrđivanje protivpravnosti vrši na osnovu bića krivičnog djela, tj. ako su

² Krivični zakonik Republike Srpske – KZRS, “Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US 15/2021 i 89/2021

³ M. Babić/I. Marković, *Krivično pravo – opšti dio*, 1. izd., Banja Luka 2008, 135.

⁴ *Ibidem.*, 154.

ostvarena sva obilježja bića krivičnog djela, zadovoljen je i uslov protivpravnosti.⁵ Međutim, treba napomenuti da KZRS poznaje i slučajeve kada su ispunjena sva obilježja određenog krivičnog djela, ali ono ne postoji jer nije ispunjen uslov protivpravnosti, odnosno postoji osnovi koji isključuju protivpravnost, a to su u KZRS zanemarljivo opasno djelo (član 25. stav 1.), nužna odbrana (član 26.) i krajnja nužda (član 27.). Dakle, kada postoji neki od osnova koji isključuju protivpravnost neće biti ni krivičnog djela jer nedostaje jedan od bitnih elemenata čije je ispunjenje, zajedno sa drugim elementima, nužno da bi se određeno ponašanje moglo okarakterisati kao krivično djelo.

Polazeći od načela zakonitosti, kao jednog od osnovnih načela krivičnog prava, jasno je da je za kvalifikovanje neke radnje kao krivičnog djela neophodno da takva radnja mora biti u zakonu predviđena kao krivično djelo. Dakle, **element predviđenosti u zakonu** je usko vezan za pojam bića krivičnog djela koji podrazumijeva da ne može postojati krivično djelo ukoliko se neko činjenično stanje ne može podvesti pod zakonski opis nekog krivičnog djela.⁶ Stoga, da bi nekome mogla biti izrečena krivična sankcija za određeno krivično djelo neophodno je da je to djelo, prije nego što je učinjeno, u zakonu predviđeno kao takvo, odnosno da su opisana njegova obilježja i da je za njega propisana sankcija, u suprotnom krivično djelo neće postojati jer bi to, prije svega, predstavljalo povredu načela zakonitosti, iz čega dalje proizilazi da nije ispunjen ni obavezan element krivičnog djela, odnosno element predviđenosti u zakonu.

Krivica je posljednji, ali jednako bitan element bez kojeg ne može postojati krivično djelo. Prema članu 28. KZRS krivica postoji ako je učinilac u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio uračunljiv i pri tome postupao sa umišljajem ili nehatno s tim da ako je učinilac postupao iz nehata, krivica će postojati ako to zakon izričito određuje. Iz citirane zakonske definicije, očigledno je da krivica ima tri elementa, a to su: uračunljivost, umišljaj ili nehat i svijest. Naime, uračunljivost podrazumijeva sposobnost odlučivanja i sposobnost rasuđivanja, u suprotnom ako nema neke od ovih sposobnosti kod učinioca postojaće jedan od osnova koji isključuju krivicu, a time i postojanje krivičnog djela, a to je neuračunljivost koja se utvrđuje samo u slučaju kada se pojavi sumnja da neko lice u vrijeme izvršenja djela nije bilo uračunljivo.⁷ Takođe, KZRS poznaje dva oblika krivice, a to su *umišljaj* i *nehat*, a oni se dalje dijele na direktni i eventualni umišljaj, te svjesni i nesvjesni nehat. Podjele na ove oblike krivice, odnosno stepene psihičkog odnosa učinioca prema djelu, značajna je prije svega zbog odmjeravanja kazne jer je za umišljajna krivična djela, u pravilu, propisana teža kazna. Prema tome, umišljaj je teži stepen krivice koji se uvijek zahtijeva za postojanje krivičnog djela i može

⁵ Z. Stojanović, *Krivično pravo – opšti deo*, 15. izd., Beograd 2009, 137.

⁶ *Ibidem.*, 121.

⁷ *Ibidem.*, 154.

se odrediti kao svjesno i voljno izvršenje krivičnog djela, dok je nehat lakši stepen krivice i dovoljan je za postojanje krivičnog djela samo ako je to izričito propisano, a može se odrediti kao nepažljivo, nevoljno i lakomisleno ponašanje kojim se povređuju ili ugrožavaju pravom zaštićene vrijednosti.⁸ Takođe, kao i kod protivpravnosti, u KZRS postoje osnovi koji isključuju krivicu kao bitan element krivičnog djela, a to su pored pomenute *neuračunljivosti* (član 29.), još i *stvarna zabluda* (član 35.) i *pravna zabluda* (član 36).

Dakle, iz svega navedenog, jasno je da je za postojanje krivičnog djela, nužno kumulativno ispunjenje četiri prethodno izložena elementa.

2. Faze u izvršenju krivičnog djela

U krivičnopravnoj literaturi se smatra da postoje četiri moguće faze (ili stadijuma) u ostvarenju krivičnog djela. To su: donošenje odluke, pripreme radnje, pokušaj i dovršeno krivično djelo.⁹

Kada se radi o prvoj fazi, *donošenju odluke da se krivično djelo izvrši*, postoji saglasnost da za samu odluku ne treba kažnjavati. Uobičajna je izreka “*cogitationis poenam nemo patitur*”, tj. da se za misli ne kažnjava.¹⁰ Ova faza se nalazi van sfere krivičnog kažnjavanja, jer ono što se nalazi u psihi čovjeka nije područje prava.

Što se tiče ostalih stadijuma u ostvarenju krivičnog djela, takođe je jasna i nesporna situacija dovršenog krivičnog djela. Dovršeno krivično djelo je pravilo, na njemu se zasniva čitavo krivično pravo i kada se govori o tome da neko ponašanje predstavlja krivično djelo ima se u vidu upravo *dovršeno krivično djelo*.¹¹ Za dovršeno krivično djelo zakonodavac propisuje izricanje kazni ili drugih krivičnopravnih sankcija, jer je u potpunosti ostvareno biće krivičnog djela koje propisuje određena krivičnopravna norma.

Kada govorimo o drugoj fazi (stadijumu) u ostvarenju krivičnog djela, odnosno o *pripremnim radnjama* ista je samo moguća, ali ne i nužna etapa u procesu ostvarenja djela. Djelo se može izvršiti i bez prethodnih pripremnih radnji, pa tako nisu rjetka krivična djela u afektu, kojima po prirodi stvari ne prethodi nikakvo pripremanje, kao što ima i drugih raznovrsnih situacija, gdje je odmah započeto izvršenje djela.¹² Zakonodavac u Republici Srpskoj je predvidio samo izuzetno kažnjavanje za ove radnje, pa je tako u odredbi člana 21. važećeg KZRS propisano da ko sa umišljajem priprema izvršenje krivičnog djela kazniće

⁸ M. Babić/I.Marković, 290.

⁹ Z.Stojanović, 198.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² F.Bačić, *Kaznenopravo - Općidno*, 5. izd., Zagreb 1998, 278.

se za pripremanje krivičnog djela samo kada to zakon izričito propisuje (stav 1). Pripremanje krivičnog djela može se zakonom odrediti kao samostalno krivično djelo ili se zakonom može predvidjeti kažnjavanje za pripremanje određenog krivičnog djela (stav 2). Nadalje, u stavu 3. istog člana navedenog Zakona je propisano da kad zakon propisuje kažnjavanje za pripremanje određenog krivičnog djela, pripremanje se može sastojati u nabavljanju ili osposobljavanju sredstava za izvršenje krivičnog djela, stvaranju uslova ili otklanjanju prepreka za njegovo izvršenje, u dogovaranju, planiranju ili organizovanju izvršenja krivičnog djela sa drugim licima, kao i u drugim radnjama kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog djela.

Treći stadijum u izvršenju krivičnog djela, koji nije obavezan, jeste *pokušaj krivičnog djela*. Ono što je specifično za ovaj stadijum u izvršenju krivičnog djela jeste da, kada se zakon odlučuje da kazni pokušaj krivičnog djela on polazi od ocjene da već samo započinjanje ostvarenja zakonskog bića djela zaslužuje kaznu i prije nego je došlo do povrede ili ugrožavanja.¹³ Pokušaj krivičnog djela normiran je odredbom člana 22. KZRS pa je tako određeno da ko sa umišljajem započne izvršenje krivičnog djela, ali ga ne dovrši, kazniće se za pokušaj krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, a za pokušaj drugog krivičnog djela samo kad zakon izričito propisuje kažnjavanje i za pokušaj.¹⁴ S obzirom na navedeno uočljivo je da je zakonodavac u Republici Srpskoj regulisao da je pokušaj krivičnog djela samo izuzetno kažnjiv, odnosno kažnjavanje za pokušaj je uslovljeno težinom izvršenog krivičnog djela (pokušaj kažnjiv samo za krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna), dok za druga, lakša, krivična djela, pokušaj je kažnjiv samo kada to zakon izričito propisuje. Takođe, analizirajući odredbu člana 22. KZRS može se izvesti zaključak da je za postojanje i kažnjavanje pokušaja potrebno da je ostvaren subjektivni element, odnosno postojanje *umišljaja*, te objektivni element, a to je *započinjanje izvršenja krivičnog djela*.

3. Razgraničenje pripremnih radnji i pokušaja krivičnog djela

Pitanje gdje je granica razgraničenja između pripremnih radnji i pokušaja krivičnog djela jedno je od najsloženijih u krivičnopravnoj materiji, te u pogledu ovog pitanja postoje razmimoilaženja mišljenja autora u teoriji, a ni sudska praksa oko ovog pitanja nije ujednačena.

Međutim, ovo pitanje ima veliko kriminalnopolitičko, teoretsko i praktično značenje. Razgraničenjem ovih radnji, u stvari, povlači se granica između zone pripremanja i zone izvršenja krivičnog djela, to je dakle određivanje tačke početka

¹³ F. Bačić (1998), 278.

¹⁴ *Ibidem*.

krivične intervencije.¹⁵

Bez obzira na veliki broj teorija oko pitanja kada završavaju pripremne radnje, a kada počinje pokušaj krivičnog djela, ipak postoji saglasnost da je nužna subjektivna pretpostavka pokušaja u vidu namjere da se krivično djelo izvrši, kao i objektivna pretpostavka, koja se ogleda u započinjanju radnje izvršenja krivičnog djela.¹⁶

Pokušaj, treba vezati za radnju izvršenja iz zakonskog bića djela i ne proširivati kažnjivost na ono što u to ne ulazi. Samo razgraničenje pripremnih radnji i pokušaja je često vrlo složeno. Polazeći od zakonske odredbe za postojanje pokušaja neophodno je da je počelo izvršenje krivičnog djela. Dakle, za pitanje razgraničenja kao obaveznu polaznu tačku treba uzeti sam *zakonski opis djela (radnju izvršenja)*, posebno onaj njegov dio koji se odnosi na opis radnje, te kao drugi kriterij treba uzeti u obzir *učiniteljev plan o izvršenju djela*. Ono vanjsko, ono učinjeno, treba staviti u kontekst učiniteljevog plana izvršenja djela. Dakle, formalni zakonski kriterij i učiniteljev plan pomoći će da se precizira tačka početka izvršenja nekog djela, a to je istovremeno i linija razgraničenja pripremnih radnji i pokušaja. Ta dva kriterija može, prema potrebi, dopuniti jedan dodatni kriterij, a to je da ocjena o tome da li je sporna situacija takva da se može reći da postoji konkretno ugrožavanje zaštićenog dobra, da se radi o neposrednom napadu.¹⁷

Uvažavajući krivičnopravnu normu koja reguliše institut pokušaja krivičnog djela, te načelo zakonitosti koje je jedno od osnovnih načela krivičnog prava jasno je da se mora poći od toga da zakonska formulacija pokušaja – “ko započne izvršenje krivičnog djela...”, znači početak ostvarivanja zakonskog bića djela. Dakle, pokušaj je oblik izražavanja krivičnog djela i on može početi tamo gdje počinje ostvarenje zakonskog bića tog krivičnog djela.¹⁸ Prelaženje okvira zakonskog bića krivičnog djela prilikom određivanja tačke početka izvršenja krivičnog djela bi značilo povredu načela zakonitosti.¹⁹

Započinjanje radnje izvršenja iz zakonskog bića djela kao bitnog element pokušaja važno je za rješenje još nekih pitanja:

1. Kod tzv. složenih krivičnih djela (biće krivičnog djela sastavljeno od više radnji), već preduzimanje prve radnje predstavlja pokušaj odnosnog krivičnog djela.

2. Kod krivičnih djela gdje je u zakonskom biću posebno navedeno sredstvo izvršenja (npr. sila, prijetnja), pokušaj postoji već kada je započeta primjena tih

¹⁵ F. Bačić (1998), 286.

¹⁶ P. Novoselac, „Razgraničenje pripremnih radnji i pokušaja“, *Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 29. br. 2, Rijeka 2008., 722., <https://hrcak.srce.hr/file/63811>

¹⁷ F. Bačić (1998), 288.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ F. Bačićet. al., *Komentar Krivičnog zakona SFRJ*, 2. izd., Beograd 1982, 105.

sredstava, pa tako recimo kod krivičnog djela silovanja već sama upotreba sile ili prijetnje predstavlja pokušaj tog krivičnog djela.

3. Kod krivičnih djela kod kojih je određena pripremna radnja opisana kao dio zakonskog bića, preduzimanjem te radnje već postoji pokušaj određenog krivičnog djela (npr. kod provalne krađe pokušaj predstavlja već sam akt obijanja ili provaljivanja).

4. Kod posrednog izvršilaštva, gdje učiniocu drugo lice služi kao sredstvo izvršenja krivičnog djela, pokušaj postoji kada to lice počne preduzimati radnju izvršenja.

5. Kada posljednju radnju treba preduzeti sama žrtva, već samo izazivanje te situacije, koja neposredno prethodi radnji same žrtve, a ne radnja žrtve, predstavlja pokušaj određenog krivičnog djela.²⁰

4. Teorije o pokušaju krivičnog djela

4.1. Objektivne teorije

Objektivne teorije o pokušaju, bile su vladajuće u Njemačkoj i Italiji u 19. vijeku i do tridesetih godina 20. vijeka. Saglasne su o tome da suština pokušaja leži u objektivnim momentima tačnije u samoj djelatnosti učinitelja.²¹ Starije objektivne teorije razlog kažnjavanja za pokušaj vide u konkretnoj opasnosti po pravno dobro, dok nešto mlađe, uglavnom objektivne teorije, kažnjavanje za pokušaj nalaze u apstraktnoj opasnosti po pravno dobro.²² Dakle, prema ovim teorijama opravdanost kažnjavanja za pokušaj nalazi se u napadu, odnosno ugrožavanju zaštićenih dobara. Objektivne teorije sužavaju mogućnost kažnjavanja za pokušaj. Svojom osnovnom idejom da područje kažnjivosti ograničava na istinski opasan pokušaj, to učenje prenaglašava objektivnu, vanjsku stranu ponašanja i u pravoj mjeri ne uvažava onu za fenomen pokušaja specifičnu oznaku, opasnost učiniteljeve volje da izvrši krivično djelo. Rezultati do kojih dovode te teorije su nepravedni i neprihvatljivi sa stajališta potrebe zaštite društva. Suprotno je životnom iskustvu, onome kako javnost doživljava pokušaj teških krivičnih djela i realnim društvenim potrebama da se pokušaj strogo ograničava na slučajeve stvarnog ugrožavanja zaštićenog dobra.²³

²⁰ *Ibidem.*, 103 – 104.

²¹ A. Ferhatović, „Teorije o pokušaju krivičnog djela“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, LVII – 2014, Sarajevo 2014., 81., <https://www.pfsa.unsa.ba/pf/wp-content/uploads/2014/08/Godisnjak-2014.pdf>

²² *Ibidem.*

²³ F. Bačić (1998), 284.

4.2. Subjektivne teorije

Za razliku od objektivnih teorija, subjektivne teorije zastupaju stajalište da je najvažniji element pokušaja ispoljena volja učinioca. Dakle, osnov kažnjavanja za pokušaj prema subjektivnim shvatanjima jeste ispoljavanje zločinačke volje učinitelja. Prema tome, temelj kažnjavanja može biti samo umišljaj učinitelja, i to ne nekakav skriven ili samo izjavljeni, već radnjom ispoljen umišljaj.²⁴ Ono što je subjektivnim teorijama važno jeste činjenica da postoji jedna zločinačka volja i da je ta volja toliko jaka da je osoba, sudeći po manifestacijama volje, spremna učiniti krivično djelo.²⁵ Nedostatak ovih teorija jeste zapostavljanje značaja učiniteljeve radnje. Posljedice te teorije su da se šire granice kažnjivosti kod pokušaja, pomičući početak kažnjivog izvršenja djela više unaprijed, u preddeliktну zonu; takođe zahtjevaju da se jednako kažnjavaju svi pokušaji, i podobni i nepodobni. Dalje, prema ovim teorijama, jednako treba kažnjavati pokušaj i dovršeno krivično djelo, te svuda dominiraju subjektivni kriteriji, koji su sami po sebi neprecizni i teško utvrđljivi.²⁶

4.3 Mješovite teorije

Polazeći od stanovišta da se problem pokušaja ne može riješiti ni s ekstremno objektivnog, ni s ekstremno subjektivnog stanovišta, izvjesni teoretičari izvode zaključak da je pravilno rješenje moguće jedino na kompromisnoj osnovi koja bi podjednako vodila računa kako o objektivnim, tako i o subjektivnim elementima pokušaja.²⁷ Dakle, prema stajalištu objektivno - subjektivnih teorija ili mješovitih teorija suština pokušaja leži jednako i u opasnosti, ali i u zločinačkoj volji učinitelja, tačnije u njihovoj koegzistenciji.²⁸

Mješovite teorije traže sintezu objektivne i subjektivne komponente fenomena pokušaja, teže sjedinjavanju stvarnog i nepodobnog napada na zaštićeno dobro, sjedinjavaju opasnost počinitelja i opasnost djela, povezujući time i ugrožavanje pravnog poretka kao cjeline, posebno u aspektu ugrožavanja sigurnosti građana. U mješovitim teorijama dolazi do izražaja i specifičnost samog pokušaja, u tom smislu da on, kao nedovršeno djelo, nije naprosto dio slike dovršenog krivičnog djela, jer kao pojam i kao pojava pokriva i ono što ulazi u tu sliku, a to je upravo nepodoban pokušaj.²⁹

²⁴ A. Ferhatović, 89.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ F. Bačić (1998), 284.

²⁷ A. Ferhatović, 92.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ F. Bačić (1998), 283 – 284.

5. Obavezni elementi pokušaja krivičnog djela

Pokušaj može postojati od momenta kada je izvršilac započeo radnju izvršenja, pa sve do momenta nastupanja posljedice. Nastupanje posljedice isključuje pokušaj. Pokušaj i posljedica predstavljaju contradiction in adjecto.³⁰

Da bismo u praksi govorili o tome da je neko djelo ostalo u pokušaju, na način kako to propisuje ranije citirana odredba člana 22. KZRS neophodno je da se ispune određeni subjektivni i objektivni uslovi.

Prvi obavezni element pokušaja jeste **umišljaj (subjektivni element)**. Pokušaj iz nehata se ne može ni hipotetički zamisliti, a i kad bi to bilo moguće, to ne bi imalo nikakav krivičnopravni značaj.³¹ Umišljaj kod pokušaja treba da odgovara umišljaju kod dovršenog krivičnog djela, što znači da je učinilac svjestan svih obilježja krivičnog djela i kod njega postoji volja da izvrši krivično djelo.³² Umišljaj kod pokušaja može biti direktni i eventualni s tim da, ako se za dovršeno krivično djelo traži samo direktni umišljaj (dolus directus), onda je on potreban i za pokušaj, jer se subjektivna strana kod pokušaja ne razlikuje od subjektivne strane kod dovršenog krivičnog djela.³³

Da je umišljaj obavezan element pokušaja krivičnog djela proizilazi i iz sudske prakse pa tako Okružni sud u Doboju u svojoj presudi broj: 013-0-K-07-000 005 od 06.11.2007. godine u dijelu obrazlaganja umišljaja učinioca navodi : „Sud nalazi da je optuženi nakon zadobijene povrede od S. Đ. i u međusobnom obračunu sa istim, u pravcu Đ. koji je stajao pored svog vozila, iako zna da se u vozilu nalazi još lica, u pravcu Đ. ispaljuje jedan metak, ali promašuje i pogađa lijevi ram zadnjeg vjetrobranskog stakla Đ. vozila, zbog čega je djelo i ostalo u pokušaju. Činjenica da optuženi zna da u vozilu pored kojeg stoji S. Đ. ima još lica utvrđena je kako odbranom optuženog koji je istakao da je vidio, da mu se čini da suvozač Đ. dodaje pištolj, tako i iskazima svjedoka N. M. i G. G. a iz čijih iskaza proizilazi da su vidjeli da u vozilu ima još lica, G. G. je čak vidio da u vozilu sjedi na mjestu suvozača ženska osoba, a N. je vidio da Đ. u vozilu drži pištolj, onda je sasvim sigurno da je i optuženi vidio i znao da se u vozilu nalazi još lica pa i pored toga puca u tom pravcu. Stoga, ovaj sud nalazi da je optuženi svojim radnjama pucanjem u pravcu S. Đ. i vozila u kome se nalazilo još lica, *sa direktnim umišljajem* Đ. pokušao lišiti života, jer je pri tom *bio svjestan* da, pucanjem iz pištolja, kao sredstva podobnog da drugog liši života, istog može lišiti života, puca u pravcu Đ. glave, jer hoće da istog liši života, *dakle da je bio svjestan svog djela i htio njegovo izvršenje* pa da se takvim radnjama ostvario

³⁰ Z. Stojanović, 205.

³¹ *Ibidem*.

³² M. Babić/I. Marković, 228.

³³ F. Bačić (1998), 289.

obilježja krivičnog djela ubistva u pokušaju iz člana 127. stav 1. u vezi sa članom 20. KZ RS pa ga je za isto oglasio krivim i krivično odgovornim.³⁴

Nadalje, Okružni sud u Doboju u svojoj presudi broj 013-0-K-07-000 019 od 26.11.2007. godine navodi: „Razmatrajući psihički odnos optuženog spram izvršenog krivičnog djela, sud je našao da je optuženi postupao sa *eventualnim umišljajem*, jer je bio *svjestan* da svojim realnim radnjama – zadavanjem udaraca nožem u vitalni organ može oštećenog lišiti života, dakle, da može nastupiti zabranjena posljedica, dakle *pristao* da istog liši života – pa ga je sud za isto našao krivično odgovornim.“³⁵

Da umišljaj kod pokušaja treba da odgovara umišljaju kod dovršenog krivičnog djela govori u prilog i presuda Apelacionog suda Brčko distrikta broj 96 0 K 001442 10 Kž od 21.01.2011. godine kojom je preinačena presuda Osnovnog suda Brčko distrikta broj 96 0 K 001442 09 K od 18.06.2010. godine u dijelu pravne kvalifikacije krivičnog djela pa je optuženi K.J. iz B. umjesto krivičnog djela Teška tjelesna povreda u pokušaju iz člana 169. stav 1. u vezi sa članom 28. stav 1. KZBD BiH oglašen krivim za krivično djelo Lake tjelesne povrede iz člana 170. stav 1. KZ BD BiH pa tako se u istoj navodi da je „Iz provedenih dokaza tokom glavnog pretresa nesporno utvrđeno da je optuženi oštećenim, K.J. i Đ.M. navedene prilike nanio lake tjelesne povrede. Vještak medicinske struke dr C. je utvrdio da se radi o lakoj tjelesnoj povredi i ukazao na način i mehanizam nanošenja iste. Vještak je takođe u svom nalazu ukazao i na intenzitet uboda prilikom nanošenja povrede pa je utvrdio da je ubod slabijeg do srednje jakog intenziteta, a da povređivanjem nije nastala ni posredna niti neposredna opasnost po život, kao ni znatno oštećenje funkcije kojeg važnog dijela tijela ili organa. Da je optuženi imao namjeru da teško tjelesno povrijedi oštećene imajući u vidu kako se događaj desio, oštećene je nesmetano mogao teško tjelesno povrijediti, ali po ocjeni ovog suda taj voljni momenat da teško tjelesno povrijedi oštećene nije bio prisutan kod optuženog... Upravo iz navedenih razloga ovaj sud smatra da je umišljaj optuženog kao njegov subjektivni odnos prema izvršenom krivičnom djelu bio upravljen ka izvršenju krivičnog djela laka tjelesna povreda.“³⁶

Drugi obavezni element zakonske definicije pokušaja krivičnog djela jeste **započinjanje izvršenja krivičnog djela**. Ovaj element nužno znači da se učinilac svojim radnjama više ne nalazi u fazi pripremanja, već da je ušao u stadijum izvršenja krivičnog djela. Ovaj element ima izuzetno krivično pravno značenje, jer je riječ o povlačenju granice između nekažnjivog i kažnjivog ponašanja, o postavljanju granice do koje djeluje krivično pravo.³⁷

³⁴ <https://csd.pravosudje.ba/vstvfo/B/142/kategorije-vijesti/141/odluka/8212> (29.06.2022.)

³⁵ <https://csd.pravosudje.ba/vstvfo/B/142/kategorije-vijesti/141/odluka/8197> (29.06.2022.)

³⁶ <https://csd.pravosudje.ba/vstvfo/B/142/kategorije-vijesti/141/odluka/30934> (29.06.2022.)

³⁷ M. Babić/I. Marković, 225.

Treći obavezni element pokušaja jeste **nedovršavanje krivičnog djela, odnosno odsustvo posljedice**, budući da je samom zakonskom konstrukcijom određeno da pokušaj krivičnog djela čini onaj koji započne izvršenje krivičnog djela, ali ga ne dovrši iz čega se jasno može zaključiti da nastupanje posljedice isključuje postojanje pokušaja krivičnog djela, obzirom da nastupanje posljedice jasno znači dovršenje krivičnog djela. Međutim, u praksi distinkciju nije lako napraviti. Postavljanje granice između pokušanog i dovršenog krivičnog djela, po pravilu, je mnogo teže kod krivičnih djela koja u svom zakonskom opisu nemaju posljedicu.³⁸ Nadalje, i neka posljedična krivična djela zadaju teškoće jer je posljedica u veoma tjesnoj vezi sa radnjom, ona nastupa dovršetkom radnje izvršenja, pa i sama zakonska formulacija ne sadrži izričito posljedicu već je ona obuhvaćena radnjom izvršenja.³⁹

Da nastupanje posljedice isključuje postojanje pokušaja krivičnog djela proizilazi i iz presude Okružnog suda u Doboju broj 013-0-K-08-000 002 od 21.03.2008. godine, pa tako iz iste slijedi da “smrtna posljedica svjedoka D.P. je izostala tako da je krivično djelo teško ubistvo iz člana 149. stav 1. KZ RS ostalo u pokušaju u vezi sa članom 20. KZ RS. U konkretnom slučaju optuženi je i započeo i dovršio radnju bacanja navedene ofanzivne ručne bombe na policiju i njihova službena vozila, što ukazuje da na izostanak smrtne posljedice nije uticao optuženi, nego povlačenje policije prema službenim vozilima koja su bila neka vrsta zaklona.”⁴⁰

Takođe, i u presudi Okružnog suda u Doboju broj: 013-0-K-08-000 005 od 23.05.2008. godine navedeno je da “u tački 4. izreke presude izostala je posledica u vezi oduzimanja tuđih pokretnih stvari, tako da je krivično djelo Razbojništvo iz člana 233. stav 2. u vezi sa stavom 1. istog člana, a sve u vezi sa članom 23. KZ RS ostalo u pokušaju u vezi sa članom 20. KZ RS, a na izostanak te posljedice nisu uticali optuženi, nego navedena okolnost blokiranje kase. Volja optuženih se jasno manifestovala u preduzetim radnjama opisanim u tački 4. izreke presude, koje su trebale da dovedu do ugrožavanja zaštićenog dobra, tj. optuženi su preduzeli navedene radnje koje se mogu podvesti pod radnju izvršenja iz zakonskog bića navedenog konkretnog krivičnog djela, ali je posljedica izostala.”⁴¹

³⁸ Z. Stojanović, 204.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ <https://csd.pravosudje.ba/vstvfo/B/142/kategorije-vijesti/141/odluka/9869> (29.06.2022.)

⁴¹ <https://csd.pravosudje.ba/vstvfo/B/142/kategorije-vijesti/141/odluka/13415> (29.06.2022.)

6. Vrste pokušaja krivičnog djela

U pravnoj teoriji se pravi razgraničenje između dvije vrste pokušaja, a to su nesvršeni i svršeni pokušaj, te je kao poseban oblik pokušaja predviđen i kvalifikovani pokušaj.

Kod **nesvršenog pokušaja** učinilac je preduzeo samo dio radnje izvršenja, on radnju izvršenja nije dovršio pa samim tim nije niti prouzrokovao posljedicu.⁴² Nesvršeni pokušaj postoji onda kada učinilac nije preduzeo sve radnje koje, po njegovom planu, treba da dovedu do nastupanja posljedice krivičnog djela. Naziva se još prost pokušaj.⁴³

Kod **svršenog pokušaja** karakteristično je da učinilac preuzima kompletnu radnju izvršenja, ali iz različitih razloga posljedica ne nastupa.⁴⁴ U teoriji krivičnog prava naziva se još promašeno krivično djelo.⁴⁵

Tako Okružni sud u Banja Luci u svojoj presudi broj 11 0 K 006781 11 K od 08.09.2011. godine navodi: "Na osnovu dokaza koje je izveo tužilac sud je nesumnjivo utvrdio da je optuženi pucao u oštećenog Š. K. tako što je ispalio u njegovom pravcu dva projektila, prvi projektil je pogodio jaknu oštećenog u koju je bio obučen u predio lijevog ramena na kojoj jakni su ostala oštećenja i garežni ostaci, što je sud utvrdio saslušanjem vještaka Đ. O. i uvidom u njegov nalaz i mišljenje, a drugi projektil oštećenog u predio vrata odpozadi, tako da je radnja započinjanja lišenja života dovršena u momentu pucanja, međutim nije došlo do ostvarenja posljedice za kojom je optuženi išao pucajući oštećenom u dio tijela gdje se nalaze vitalni organi tj. do smrti oštećenog, zbog čega je njegovo djelo ostalo u pokušaju. Činjenica što je oštećeni u kritičnom događaju zadobio lake tjelesne povrede je bez značaja za pravnu ocjenu djela jer je optuženi upotrijebio pištolj i usmjerio ga je prema vitalnim dijelovima tijela oštećenog. Dakle, optuženi je bio svjestan da takvom svojom radnjom može lišiti života oštećenog pa je to i htio zbog čega je potupao sa direktnim umišljajem. Okolnost što do smrti oštećenog nije došlo rezultat je drugih činilaca, a ne volje optuženog."⁴⁶

Prema tome, nesvršeni i svršeni pokušaj razlikuju se po tome kako se mora učinitelj, koji je započeo izvršenje djela, ponašati da ne dođe do posljedice.⁴⁷

KZRS ne pravi distinkciju između svršenog i nesvršenog pokušaja, što se

⁴² *Ibidem.*

⁴³ Dragan Jovašević, „Pokušaj krivičnog djela u savremenom pravu“, *ANALI Pravnog fakulteta u Zenici*, br. 11, god. 6. Zenica 2013., 65., http://prf.unze.ba/Docs/Anali/AnaliPFZEbr11god6/godina_6broj_11_03.pdf

⁴⁴ Z. Stojanović, 204.

⁴⁵ D. Jovašević (2013), 65.

⁴⁶ <https://csd.pravosudje.ba/vstvyfo/B/142/kategorije-vijesti/141/odluka/31556> (29.06.2022.)

⁴⁷ *Ibidem.*

može označiti kao propust budući da je razlikovanje ove dvije vrste pokušaja značajno za sudsku praksu.

Naime, podjela pokušaja na svršeni i nesvršeni je značajno kod 1) utvrđivanja ispunjenosti uslova za postojanje dobrovoljnog odustanka (budući da ovaj institut opšteg dijela krivičnog prava nije moguć uvijek kod svršenog pokušaja) i 2) u postupku odmjeravanja kazne jer se za nesvršeni pokušaj blaže kažnjava budući da na ovaj način ispoljen intenzitet prouzrokovane opasnosti i težina učinjenog djela, ali i ispoljena kriminalna volja učinioca krivičnog djela dobijaju blaži, niži stepen.⁴⁸

Kvalifikovani pokušaj postoji onda kada je kroz pokušaj nekog težeg krivičnog djela dovršeno neko lakše krivično djelo i u tom slučaju uzima se da postoji samo pokušaj težeg krivičnog djela (a ne sticaj), ali u svakom slučaju kao otežavajuću okolnost prilikom odmjeravanja kazne treba tretirati okolnost da je kroz pokušaj težeg krivičnog djela dovršeno neko lakše krivično djelo.⁴⁹ Npr. učinilac koji pokuša izvršiti krivično djela krađe obijanjem ormara, ali je zatečen u krađi, uslijed čega nije uspio oduzeti tuđu pokretnu stvar. U tom slučaju se djelo kvalifikuje kao pokušaj teške krađe (obzirom da je na to bio usmjeren umišljaj učinioca), a ne kao oštećenje tuđe stvari, iako je to djelo svršeno.

Tako Vrhovni sud Republike Srpske u svojoj presudi broj 11 0 K 023231 19 Kž 6 od 18.02.2020. godine navodi slijedeće „optuženi je bio svjestan da udarcima metalnom teleskopskom palicom koja se smatra oružjem, sa aspekta jačine zamaha u glavu, kao vitalni dio tijela, može nastupiti smrt oštećenog i na takvu posljedicu je pristao pa se njegove radnje kvalifikuju kao krivično djelo Ubistvo u pokušaju, a ne kao krivično djelo Teška tjelesa povreda bez obzira što je kod oštećenog došlo samo do nagnječenja mozga i drugih povreda.“⁵⁰

7. Pokušaj krivičnog djela u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske

Institut pokušaja krivičnog djela sadržan je u svim krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine (državni, entitetski i Brčko distrikt). Analizom navedenih zakona utvrđeno je da je institut pokušaja krivičnog djela na identičan način regulisan u Krivičnom zakonu BiH (član 26.), Krivičnom zakonu FBiH (član 28.) i Krivičnom zakonu Brčko distrikta (član 28.). Navedenim članovima je propisano da ko s umišljajem započne činjenje krivičnog djela, ali ga ne dovrši, kazniće se za pokušaj krivičnog djela ako se za to krivično djelo može izreći kazna zatvora

⁴⁸ Dragan Jovašević, „Pokušaj krivičnog djela“, u L. Kron (ur.), *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja (IKSI)*, Beograd 2015., 116., https://www.iksi.ac.rs/zbornik_arhiva/zbornik_iksi_1_2015.pdf

⁴⁹ Z. Stojanović, 206.

⁵⁰ Presuda Vrhovnog suda RS broj 11 0 K 023231 19 Kž 6 od 18.02.2020. godine

tri godine ili teža kazna, a za pokušaj drugog krivičnog djela kad zakon izričito propisuje kažnjavanje i za pokušaj.⁵¹

S druge strane KZRS u članu 22. propisuje da ko sa umišljajem započne izvršenje krivičnog djela, ali ga ne dovrši, kazniće se za pokušaj krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, a za pokušaj drugog krivičnog djela samo kad zakon izričito propisuje kažnjavanje i za pokušaj.

Dakle, sam pojam pokušaja krivičnog djela, zajedno sa svojim obaveznim elementima, definisan je identično u svim Krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini, s tim da je jedina razlika između naprijed navedenih zakona u pogledu krivičnih djela kod kojih je pokušaj izvršenja krivičnog djela kažnjiv pa je tako u KZ BiH, KZ FBiH i KZ Brčko Distrikta pokušaj kažnjiv za krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora tri godine ili teža kazna, dok je zakonodavac u Republici Srpskoj prilikom normiranja bio blaži, te predvidio kažnjivost pokušaja krivičnog djela za ona krivična djela za koja je propisana kazna zatvora pet godina ili teža kazna.

U svim zakonima je nadalje propisano da je kod drugih krivičnih djela pokušaj kažnjiv samo kada to zakon izričito propisuje s tim da je važno napomenuti da u KZBiH nije propisano niti jedno krivično djelo za koje je posebno određeno kažnjavanje za pokušaj, a što je naravno posljedica činjenice da je za samo nekoliko krivičnih djela u ovom Zakonu propisana kazna ispod granice predviđene za kažnjivost pokušaja.

8. Kažnjavanje za pokušaj krivičnog djela

Kažnjavanje za pokušaj krivičnog djela u važećem zakonodavstvu Republike Srpske uslovljeno je *težinom krivičnog djela, odnosno zapriječenom kaznom*, pa je tako kažnjiv pokušaj izvršenja onih krivičnih djela za koje se može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, dok je pokušaj izvršenja drugih krivičnih djela kažnjiv samo ukoliko to zakon izričito propisuje (član 22. stav 1.).

Važno je napomenuti da formulacija „kazna zatvora od pet godina ili teža kazna“ podrazumjeva i kaznu od pet godina zatvora, a ne samo one koje prelaze pet godina, a koji stav je zauzeo i Vrhovni sud RS u svojoj presudi broj 85 0 K 060435 19 Kvlz 2 od 27.07.2020. godine.⁵²

Kada govorimo o kažnjavanju pokušaja drugih krivičnih djela onda kada to

⁵¹ Krivični zakon BiH – KZBIH, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 3/2003, 32/2003 - ispravka 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/21 od 27.7.2021. – (Odluka Visokog predstavnika za BiH), Krivični zakon Federacije BiH – KZFBiH, “Službene novine Federacije BiH”, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017, Krivični zakon BD BiH, “Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, br. 19/2020

⁵² <https://advokat-prnjavorac.com/krivicno-materijalno-pravo-BiH.html> (29.06.2022.)

zakon izričito propisuje, treba naglasiti da razlog za kažnjavanje pokušaja takvih krivičnih djela nije njihova težina, nego potreba da se na takva ponašanja reaguje još u ranijoj fazi njihovog ostvarenja, dakle razlog za kažnjavanje tih krivičnih djela je njihova priroda.⁵³ Kao primjer jednog takvog krivičnog djela možemo navesti krivično djelo Falsifikovanja isprave iz člana 347. stav 1. KZRS, za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, za koje je u Krivičnom zakoniku propisano da je i sam pokušaj kažnjiv.

Važeći KZRS u članu 22. stav 2. propisuje *način kažnjavanja za pokušaj*, pa je navedenom odredbom propisano da će se učinilac za pokušaj krivičnog djela kazniti u granicama kazne propisane za krivično djelo, a može se i blaže kazniti. Dakle, obzirom na navedeno jasno je da zakonodavac pokušaj izvršenja krivičnog djela kažnjava kao dovršeno krivično djelo, ali da, takođe, predviđa i mogućnost blažeg kažnjavanja, zbog čega pokušaj predstavlja *fakultativni osnov za ublažavanje kazne* (član 22. stav 2. KZRS).

Ublažavanje kazne je institut krivičnog prava koji je regulisan u članu 53. KZRS i u istom je propisana mogućnost suda da učiniocu za određeno krivično djelo izrekne kaznu blažu od propisane ili blažu vrstu kazne onda kad to zakon izričito propisuje.

Vrhovni sud RS u svojoj presudi broj 13 0 K 005596 21 Kž 3 od 20.05.2021. godine navodi da su “... sve olakšavajuće okolnosti pravilno cijenjene u svome jedinstvu i u odnosu sa otežavajućim okolnostima i na osnovu toga je pravilno ocijenjeno da kao takve predstavljaju osobito olakšavajuće okolnosti koje opravdavaju ublažavanje kazne za krivično djelo Ubistva u pokušaju. Rezultat takvog pristupa je pravilno odmjerena ublažena kazna za to krivično djelo u trajanju od tri godine i sedam mjeseci.”⁵⁴

S druge strane nepodoban pokušaj iz člana 23. KZRS predstavlja *fakultativni osnov za oslobođenje od kazne* budući da je istim članom propisano da učinilac koji pokuša da izvrši krivično djelo nepodobnim sredstvom ili prema nepodobnom predmetu može se osloboditi od kazne.

Institut oslobođenja od kazne podrazumjeva da učinilac krivičnog djela ne mora uvijek da bude i kažnjen bilo iz određenih kriminalno-političkih razloga, bilo zato što su ciljevi kazne i inače već postignuti.⁵⁵ Sud učinioca krivičnog djela može osloboditi od kazne samo kada to zakon izričito propisuje, a što je i propisano u odredbi člana 55. KZRS, s druge strane takođe Zakon propisuje i mogućnost suda da u situacijama kada je ovlašten da učinioca krivičnog djela oslobodi od kazne, da mu može kaznu ublažiti bez ograničenja propisanih za ublažavanje kazne (član 54. stav 4 KZRS).

⁵³ Z. Stojanović, 206.

⁵⁴ <https://csd.pravosudje.ba/vstyfo/B/142/kategorije-vijesti/141/odluka/52136> (29.06.2022.)

⁵⁵ *Ibidem.*, 288

Kod kažnjavanja pokušaja krivičnog djela mjerodavne su odredbe i opšta pravila za odmjerenje i ublažavanje kazne (član 52. i 53. KZRS). Sud je u svakom slučaju dužan uzeti u obzir mjeru ostvarenja radnje izvršenja, odnosno voditi računa da li se radi o svršenom ili nesvršenom pokušaju, zatim o stepenu volje učinitelja za izvršenjem djela (njegove krivice), kao i o tome da li je učinitelj nastojao ili želio spriječiti nastupanje posljedice, iako je ona izostala iz drugih razloga, te da li je u pitanju nepodobni pokušaj itd. Dakle, to su samo neke od okolnosti koje će sud imati u vidu, jer konačna kazna koju će sud odmjeriti za pokušaj krivičnog djela i u konačnici izreći zavisi od cjelokupne situacije datog slučaja.⁵⁶

9. Pokušaj kao samostalno krivično djelo

U radu je ranije bilo govora o tome da zakon propisuje kažnjavanje za pokušaj (kao jedne od faza u izvršenju krivičnog djela) izvršenja krivičnog djela u zavisnosti od težine krivičnog djela (kada se radi o krivičnim djelima za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora pet godina ili teža kazna, a za pokušaj drugog krivičnog djela samo kad zakon izričito propisuje kažnjavanje i za pokušaj), ali analizom KZRS, uočeno je da postoje propisana krivična djela za koje je započinjanje radnje izvršenja već propisano kao krivično djelo, te je kod ovih krivičnih djela pokušaj izjednačen za dovršenim krivičnim djelom. U pitanju su krivična djela propisana u Glavi XXII KZRS i to krivična djela protiv Ustavnog uređenja i bezbjednosti Republike Srpske.

Članom 278. KZRS propisano je krivično djelo – Napad na ustavno uređenje. Polazeći od zakonske odredbe koja reguliše naprijed navedeni član primjetno je da ovo krivično djelo čini onaj koji *pokuša* da silom ili prijetnjom upotrebe sile ili na drugi protivpravan način promijeni Ustavno uređenje Republike Srpske.

Radnja izvršenja je započinjanje (**u smislu pokušaja**) bilo koje djelatnosti koja je upravljena, odnosno koja je podobna i koja može da dovede do promjene ustavnog uređenja Republike Srpske, dakle, za postojanje djela je bitno da ova djelatnost bude započeta s ciljem promjene ustavnog uređenja ili svrgavanja najviših organa državne vlasti i to: 1. upotrebom sile - sila može biti apsolutna, fizička ili kompulzivna (psihička) i 2. na drugi protivpravan način. Objekat zaštite kod ovog krivičnog djela jeste ustavno uređenje Republike Srpske, a posljedica djela jeste ugrožavanje ustavnog uređenja u vidu apstraktne opasnosti.⁵⁷

Nadalje, članom 279. KZRS propisano je krivično djelo – Ugrožavanje teritorijalne cjeline. Ovo krivično djelo čini svako ko silom ili prijetnjom upotrebe sile ili na drugi protivpravan način *pokuša* da otcijepi dio teritorije Republike

⁵⁶ Savjet/Vijeće Evrope/Evropska komisija, *Komentar KZ BIH*, Sarajevo 2005, 159.

⁵⁷ D. Jovašević/ Lj. Mitrović/ V. Ikanović, *Komentar krivičnog zakonika Republike Srpske*, Banja Luka 2018., 511 -512.

Srpske ili da dio njene teritorije pripoji drugom entitetu.

Radnja izvršenja kod ovog krivičnog djela je određena **kao pokušaj** otcjepljenja dijela teritorije Republike Srpske ili kao pokušaj da se dio teritorije Republike Srpske pripoji drugom entitetu, što znači da je samo započinjanje jedne ili više djelatnosti upravljeno ka cilju otcjepljenja ili pripajanja dijela teritorije Republike Srpske dovoljno za postojanje svršenog krivičnog djela. Posljedica djela jeste apstraktna opasnost po teritorijalni integritet i suverenitet Republike Srpske.⁵⁸

I kod krivičnog djela iz člana 280. – Dovođenje Republike Srpske u položaj potčinjenosti ili zavisnosti je, takođe pokušaj propisan kao samostalno krivično djelo, pa tako prema zakonskoj regulativi djelo se sastoji u *pokušaju* da se Republika Srpska dovede u položaj potčinjenosti ili zavisnosti prema drugoj državi.

Radnja izvršenja je određena kao „**pokušaj**“, dakle, kao započinjanje bilo koje djelatnosti koja je upravljena ili koja ima za cilj ili koja je podobna da se Republika Srpska dovede u položaj potčinjenosti ili zavisnosti prema drugoj i to bilo kojoj državi. Treba napomenuti da ovo djelo postoji samim momentom započinjanja ovakve djelatnosti, bez obzira da li ona može i da li je uopšte dovela do potčinjenosti ili zavisnosti domaće države prema nekoj drugoj državi. Potčinjenost i zavisnost su oblici ograničavanja, oduzimanja ili ništenja suvereniteta kao jednog od atributa države u smislu subjektivnog međunarodnog prava. Posljedica djela je kao i u prethodno obrađenom krivičnom djelu apstraktna opasnost za bezbjednost Republike Srpske i njen suverenitet.⁵⁹

I u Glavi XXI KZRS (Krivična djela protiv privrede ili platnog prometa) propisano je jedno krivično djelo gdje se pokušaj krivičnog djela tretira kao samostalno krivično djelo, a to je djelo iz člana 263. – Pranje novca. Osnovni oblik ovog krivičnog djela čini onaj ko novac ili imovinu za koje zna da su pribavljeni krivičnim djelom primi, zamijeni, drži, s njim raspolaže, upotrijebi ga u privrednom poslovanju ili ga na drugi način prikrije ili *pokuša prikriti*.

Analizom odredbe jasno je da su radnje izvršenja navedene kao primjeri, a da djelo može biti počinjeno bilo kojom drugom radnjom prikrivanja novca i imovine koje su pribavljene krivičnim djelom, a što je vidljivo i iz određenja „... ili ga na drugi način prikrije“.

I kod ovog krivičnog djela Zakon izričito predviđa, između ostalog, i pokušaj prikrivanja kao radnju izvršenja („...*ili pokuša prikriti*“), pri čemu se pokušaj prikrivanja odnosi i na sve navedene načina prikrivanja, tako da ovo djelo postoji i u slučaju da učinitelj samo pokuša primiti „prljav novac ili imovinu“, odnosno pokuša zamijeniti, držati, raspolagati, upotrijebiti i slično, novac i imovinu naznačenog porijekla. Pokušaj kod ovog krivičnog djela treba tumačiti kao

⁵⁸ *Ibidem.*, 512.

⁵⁹ *Ibidem.*, 513.

namjerno započinjanje neke od navedenih radnji bez dovršenja radnje.⁶⁰

Takođe, pokušaj krivičnog djela je predviđen kao samostalno krivično djelo i kod jednog krivičnog djela iz Glave XIX KZRS, a to je krivično djelo Zloupotreba biračkog prava, iz člana 219. navedenog Zakona. Odredbom je predviđeno da predmetno krivično djelo čini onaj ko na izborima ili glasanju glasa umjesto drugog lica pod njegovim imenom ili na istom glasanju ponovno glasa ili *pokuša* da glasa iako je već glasao.

Dakle, radnja izvršenja je određena alternativno i to kao: 1. glasanje umjesto druge osobe pod njenim imenom, 2. ponovno glasanje osobe koja je već glasala i 3. *pokušaj ponovnog glasanja*. Krivično djelo je dovršeno kada je učinitelj glasao umjesto druge osobe pod njenim imenom, ili kada je ponovno glasao, ili kada je *pokušao* ponovno glasati. Dakle, sam pokušaj glasanja je predviđen kao krivično djelo.⁶¹ Kod ovog krivičnog djela pokušaj kao stadijum u izvršenju krivičnog djela nije moguć, jer sam pokušaj kao što je rečeno predstavlja samostalno krivično djelo.

Glava XXIV propisuje krivična djela protiv organa Republike Srpske, pa je tako članom 307. KZRS propisano krivično djelo Učestvovanje u grupi koja sprečava službeno lice u vršenju službene radnje.

Djelo se sastoji u učestvovanju u grupi ljudi koja zajedničkim djelovanjem spriječi ili *pokuša* da spriječi službeno lice u vršenju službene radnje ili ga prinudi na vršenje službene radnje. Za postojanje ovog djela je važno da je najmanje tri ili više individualno neodređenih ljudi zajedničkim djelovanjem na istom mjestu, u istom vremenskom periodu: 1. spriječilo ili *pokušalo* da spriječi službeno lice da izvrši službenu radnju ili 2. prinudilo službeno lice da izvrši službenu radnju.⁶²

U ovoj Glavi KZRS još jedno djelo je propisano kao djelo kod kojeg se sam pokušaj smatra samostalnim krivičnim djelom, a to je djelo iz odredbe člana 309. – Protivpravno mijenjanje teritorijalne organizacije Republike Srpske.

Ovo krivično djelo se sastoji u izmjeni ili *pokušaju* izmjene Zakonom utvrđene teritorijalne organizacije Republike Srpske, silom, ozbiljnom prijetnjom da će upotrijebiti silu ili na drugi protivpravan način. Dakle, radnja izvršenja je dvojako alternativno određena kao: 1. izmjena u bilo kom vidu i 2. pokušaj izmjene – započinjanje teritorijalne promjene bez ostvarene posljedice, te je u tom slučaju pokušaj izjednačen sa izvršenim djelom.⁶³

⁶⁰ Savjet/Vijeće Evrope/Evropska komisija, 689.

⁶¹ *Ibidem.*, 517.

⁶² D. Jovašević/Lj. Mitrović/V. Ikanović, 557-558.

⁶³ *Ibidem.*, 559-560.

10. Krivična djela kod kojih pokušaj nije moguć

Pokušaj, iako predstavlja jedan od stadijuma u izvršenju krivičnog djela, nije moguć kod svih krivičnih djela.

Pokušaj krivičnog djela nije moguć kod krivičnih djela kod kojih samim preduzimanjem radnje izvršenja postoji svršeno krivično djelo. Ovdje je, momenat započinjanja radnje izvršenja dovoljan za postojanje svršenog krivičnog djela bez obzira da li je posljedica nastupila ili ne, ili uopšte nije mogla da nastupi.⁶⁴ To su npr. krivična djela propisana odredbom člana 278. i 279. Krivičnog zakonika. Nadalje, postoje krivična djela kod kojih nije moguć svršeni pokušaj budući da se preduzimanjem radnje izvršenja ostvaruje svršeno krivično djelo. Radi se o krivičnim djelima koja u svom zakonskom opisu bića djela ne sadrže posljedicu kao obavezan, konstitutivni elemenat. To su krivična djela koja za posljedicu imaju apstraktnu opasnost kod kojih zapravo započinjanjem preduzimanja radnje izvršenja postoji svršeno krivično djelo jer je stvorena opšta, apstraktna opasnost po napadnuto dobro i nazivaju se apstraktna ili nepravna krivična djela ugrožavanja.⁶⁵ Takvo krivično djelo je npr. Krivično djelo iz člana 280. KZRS – Dovodjenje Republike Srpske u položaj potčinjenosti ili zavisnosti. Međutim, može biti nesvršeni pokušaj takvog djela ako je npr. radnja započeta, a nije dovršena što posebno može da bude ako se radnja djela sastoji od više akata (davanje lažnog iskaza) ili ako nisu ostvarena sva obilježja krivičnog djela npr. kod silovanja, kada je učinilac otpočeo sa upotrebom prinude, ali nije izvršio obljubu.⁶⁶ Takođe, postoje i takva djela koja zbog svoje prirode ne mogu biti izvršena u vidu pokušaja, tj. kod kojih pokušaj nije moguć, kao što je to npr. kod krivičnog djela učestvovanja u tuči, kod čisto omisivnih delikata, kod nehatnih krivičnih djela.⁶⁷ S druge strane, pokušaj je moguć kod djela nepravog nečinjena (npr. majka koja u namjeri da ubije svoje dijete odbije da ga hrani, ali to učini neko drugi, izvršila je pokušaj ubistva nečinjenjem).⁶⁸

11. Odnos pokušaja sa drugim institutima krivičnog prava

11.1. Nepodoban pokušaj

Kada se radi o nepodobnom pokušaju, subjektivne i objektivne teorije imaju različite poglede. Subjektivne teorije koje pokušaj smatraju manifestacijom zločinačke volje, ne razlikuju podoban od nepodobnog pokušaja, te se zalažu za

⁶⁴ D. Jovašević (2015), 112.

⁶⁵ *Ibidem.*

⁶⁶ M. Babić/I. Marković, 229.

⁶⁷ *Ibidem.*

⁶⁸ *Ibidem.*

jednako kažnjavanje oba pokušaja. Objektivne teorije s druge strane razlikuju tzv. apsolutno nepodobni pokušaj i relativno nepodobni pokušaj. Apsolutno nepodoban pokušaj postoji kada su sredstva izvršenja ili objekat radnje sami po sebi takvi da ni u kom slučaju ne može doći do izvršenja krivičnog djela (npr. pucanje iz prazne puške), dok relativno nepodoban pokušaj postoji kada je upotrijebljeno sredstvo ili napadnuti objekat inače podobni za ostvarenje krivičnog djela, ali su se u datom slučaju pokazali neprikladnim (npr. pucanje na osobu koja je imala pancirnu košulju). Savremene teorije o pokušaju prihvataju nepodobni pokušaj kao posebni oblik pokušaja, ali odbacuju razlikovanje apsolutno i relativno nepodobnog pokušaja.⁶⁹

Nepoban pokušaj obuhvata situacije kada počinitelj hoće ostvariti krivično djelo, ali je njegova realizacija objektivno nemoguća. Ta nemogućnost rezultira ili iz nepodobnosti radnje, sredstva ili iz nepodobnosti objekta radnje.⁷⁰

1. Nepodoban pokušaj s *nepodobnim sredstvima* postoji npr. ako je upotrebljena premala količina otrova ili mala količina eksploziva; puška je zatajila jer je metak bio vlažan, itd., dok su druga vrsta slučajevi nepodobnih sredstava, kada je počinitelj zabunom umjesto pravog sredstva upotrijebio nepodobno, dakle u pitanju je pogreška u izvršenju plana koji je inače bio dobar, npr. umjesto otrovnog pića, koje je pripremio, učinitelj je žrtvi dao neotrovno piće.

2. Nepodoban pokušaj na *nepodobnom objektu* postoji kada objekat uopšte nepostoji ili nema one osobine koje su nužne da se djelo može ostvariti npr. pucanje u leš, a učinitelj misli da se radi o živom čovjeku; pobačaj na ženi koja uopšte nije trudna, itd. Takođe, slučajevi nepodobnosti objekta su i kada se objekat ne nalazi na mjestu napada npr. pucanje u sobu gdje se trebala nalaziti određena osoba, a nje tamo nije bilo; zavlčenje ruke u tuđi džep radi krađe, a džep je bio prazan,, itd.⁷¹

Zakonodavci u BiH, pa tako i u Republici Srpskoj, pravi razliku između pokušaja i nepodobnog pokušaja. Institut nepodobnog pokušaja normiran je odredbom člana 23. KZRS, pa je tako propisano da učinilac koji pokuša da izvrši krivično djelo nepodobnim sredstvom ili prema nepodobnom predmetu može se osloboditi od kazne.

Iz citirane odredbe jasno je da nepodoban pokušaj predstavlja, kao što je i ranije rečeno, fakultativni osnov za oslobođenje od kazne, s tim da ipak treba voditi računa da je i kod nepodobnog pokušaja postojala volja učinioca za izvršenjem krivičnog djela, a i njegova radnja je bila usmjerena na povrijeđivanje zaštićenog dobra, zbog čega i ova vrsta pokušaja predstavlja društveno neprihvatljivo ponašanje, te samim tim i osnov za kažnjavanje, a da li je i koja je kazna prikladna

⁶⁹ F. Bačić (1998), 289 – 290.

⁷⁰ *Ibidem.*, 289.

⁷¹ *Ibidem.*

sud cijeni u zavisnosti od okolnosti svakog konkretnog slučaja.

Prilikom ocjenjivanja da li je neki pokušaj nepodoban mora se negativno odgovoriti na pitanje da li se djelo pod određenim uslovima moglo izvršiti. Pokušaj je nepodoban ukoliko u datim uslovima ni učinitelj, ali ni neka druga osoba ne bi mogli izvršiti namjeravano djelo. S druge strane nepodobnost neće postojati, ako sredstva, koja su inače podobna za izvršenje krivičnog djela, u datoj situaciji budu neprikladna zbog lošeg rukovanja istima npr. ako je ubica loše gađao ili ako je kradljivac neznalački rukovao instrumentima za provaljivanje, jer bi se tu radilo o nepodobnom učinitelju, a ne sredstvu.⁷²

11.2. Dobrovoljni odustanak

Prema odredbi člana 24. stav 1. KZRS učinilac koji je pripremao ili pokušao izvršenje krivičnog djela, ali je dobrovoljno odustao od njegovog izvršenja, iako je bio svjestan da je prema postojećim okolnostima djelo mogao dovršiti ili je nakon dovršenja radnje spriječio nastupanje posljedice, može se osloboditi od kazne. Dobrovoljni odustanak, dakle, predstavlja fakultativni osnov za oslobođenje od kazne, a samim tim sud ima mogućnost i neograničenog ublažavanja kazne.

Da bismo govorili o dobrovoljnom odustanku kao o osnovu za oslobođenje od kazne neophodno je da učinilac sam odluči da odustane od izvršenja djela, a pri tome je svjestan da može dovršiti započetu radnju. Neće postojati dobrovoljni odustanak ako je učinilac odustao od izvršenja zbog nekih spoljnih uticaja, kao ni u situaciji kada neko lice hoće da dovrši krivično djelo, ali je svjesno da tome stoje na putu neke smetnje, pa zbog toga odustane (npr. obijač u početku izvršenja konstatuje da ne može obiti kasu). Kada govorimo o razlozima odustanka isti mogu biti različiti (strah, kajanje, sažaljenje prema žrtvi, itd.), pa se ne traži da pobude za odustanak budu moralne prirode. Za postojanje dobrovoljnog odustanka u smislu krivičnog prava neophodno je da je posljedica izostala, odnosno da je spriječena.⁷³

Iz naprijed navedenog slijedi da institut dobrovoljnog odustanka ima dva djela: akt odustajanja (objektivni element) i dobrovoljnost odustanka (subjektivni elemen). Akt odustajanja ima dva oblika zavisno da li se radi o nesvršenom ili svršenom pokušaju.

Kod nesvršenog pokušaja (pokušaj gdje učinilac još nije preduzeo sve što je po njegovom planu ulazilo u radnju izvršenja) odustajanje se sastoji u tome što učinilac prestaje dalje djelovati, tj. obustavlja svaku djelatnost, npr. učinilac je oborio protivnika i podigao nož da ga ubije, ali se predomislio i pustio ga.⁷⁴

⁷² *Ibidem.*, 290 – 291.

⁷³ N. Srzentić/A. Stajić/Lj. Lazarević, *Krivično pravo SFRJ – Opšti deo*, 13. izd., Beograd 1986, 190-191.

⁷⁴ F. Bačićet. *al.*, (1982), 110-111.

Kod svršenog pokušaja (pokušaj kod kojeg je učinilac preduzeo sve što je smatrao da je potrebno za izvršenje djela) odustajanje se sastoji u uspješnoj djelatnosti učinioaca prije nego je krivično djelo otkriveno, da bi spriječio nastupanje posljedice. Zahtjeva se kontraakcija, tj. sprečavanje nastupanja posljedice. To može ostvariti sam učinitelj ili može angažovati treću osobu, važno je da se radi o svjesnoj akciji učinitelja upravljenoj baš na sprečavanje nastupanja posljedice (npr. neko ko je jednoj osobi dao smrtonosnu dozu otrova, a onda joj blagovremeno dao i protivotrov). S tim da se neće radi o odustanku ako je učinitelj iz neznanja ili slučajno spriječio nastupanje posljedice.⁷⁵ Dakle, da bismo govorili o dobrovoljnom odustanku u slučaju svršenog pokušaja, a budući da je učinilac do kraja preduzeo sve što je po njegovoj zamisli bilo potrebno za izvršenje krivičnog djela, te da ne može više zaustaviti svoje djelovanje, potrebno je da učinitelj svoje radnje usmjeri na sprečavanje posljedice.

11.3. Pokušaj produženog krivičnog djela

U vezi sa ovim institutom značajno je i pitanje problematike pokušaja produženog krivičnog djela. Uzimajući u obzir činjenicu da produženo krivično djelo čini više istih ili istovrsnih krivičnih djela, onda su u vezi sa pokušajem moguće dvije situacije: a) da su sva krivična djela ostala u pokušaju i b) da su neka djela iz sastava produženog krivičnog djela ostala u pokušaju, a druga su svršena. Prvi slučaj je jednostavniji budući da su sva djela iz sastava produženog krivičnog djela ostala u pokušaju, onda i djelo u cjelini se uzima kao pokušano krivično djelo. Međutim, sa drugim slučajem situacija je komplikovanija. Naime, kada konstrukciju produženog krivičnog djela čine svršena i pokušana krivična djela, onda su opet moguće dvije situacije: a) ako su svršena i pokušana krivična djela ista krivična djela, onda se uzima da je produženo krivično djelo svršeno djelo i b) ako su u pitanju istovrsna krivična djela, odnosno lakši i teži oblici istog krivičnog djela, onda se vodi računa da li je najteže djelo iz sastava produženog krivičnog djela pokušano ili svršeno. Ako je najteže djelo iz sastava produženog krivičnog djela svršeno, onda se i produženo krivično djelo kao cjelina uzima da je svršeno, a ako je najteže djelo pokušano, te i takvo kao pokušaj po mogućnosti kažnjavanja teže od lakšeg oblika koje je svršeno, onda se, imajući u vidu odredbe o kažnjavanju kod produženog krivičnog djela, kada je riječ o istovrsnim krivičnim djelima, uzima da postoji pokušaj krivičnog djela najteže kvalifikacije, te u sebe uključuje i ostala svršena, ali lakša krivična djela.⁷⁶

⁷⁵ *Ibidem.*

⁷⁶ Đ. Đorđević, Teorijski i praktični problemijugoslovenskogkaznenogzakonodavstva, Beograd 1996, 174 – 175.

II ZAKLJUČAK

Imajući u vidu sve što je u ovom radu izneseno može se zaključiti da učinitelj do momenta dovršenja krivičnog djela prolazi kroz različite faze. Prije nego pristupi izvršenju krivičnog djela učinitelj *formira odluku*, što je istovremeno i prva faza, koja vodi izvršenju krivičnog djela (teorija i praksa su jedinstvene da se ova faza u izvršenju krivičnog djela ne kažnjava). Nakon što donese odluku učinitelj preduzima radnju koju zakon propisuje kao element bića krivičnog djela i njome prouzrokuje posljedicu. Nastupanje posljedice istovremeno znači i *svršeno krivično djelo*, dok izostanak posljedice, iz bilo kojeg razloga, znači da je djelo ostalo u *pokušaju*, tj. *nesvršeno krivično djelo*. Neka krivična djela su kompleksnija, pa da bi se izvršila nije dovoljno samo da se donese odluka, nego je potrebno da učinitelj preduzme radnje koje zakon tretira kao pripremnne radnje (u zakonu su izričito navedene radnje koje se smatraju pripremnim radnjama, ali je takođe ostavljeno prostora da su to i sve druge radnje kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog djela). *Pripremanje krivičnog djela*, može se zakonom odrediti kao samostalno krivično djelo ili se zakonom može predvidjeti kažnjavanje za pripremanje određenog krivičnog djela kao faze u izvršenju krivičnog djela.

Pokušaj je dakle, moguća, ali ne i obavezna faza u izvršenju krivičnog djela i imajući u vidu zakonsku definiciju predstavlja umišljajno započinjanje izvršenja krivičnog djela, koje nije dovelo do svih zakonskih obilježja krivičnog djela. Dakle, izvršilac je preduzeo kompletnu radnju izvršenja (svršen pokušaj) ili dio radnje izvršenja (nesvršeni pokušaj), ali je posljedica iz bilo kojih razloga izostala.

Ono što predstavlja veliki problem u teoriji, ali i u praksi jeste pitanje gdje je granica između faze pripremanja i faze pokušaja krivičnog djela, odnosno u kojem to momentu učinitelj ulazi u fazu koja podliježe kažnjavanju. Ukoliko krenemo od jednog od osnovnih principa krivičnog prava "*nullum crimen sine lege*", jasno je, a što je već izloženo ranije u ovom radu, da su sudovi dužni prilikom donošenja te ocjene da poznaju zakonski opis konkretnog krivičnog djela, te da vode računa da jedino što je relevantno jeste da je učinilac preduzeo aktivnost koja je u zakonu propisana kao radnja izvršenja određenog krivičnog djela, jer svako bespotrebno širenje dovelo bi do proizvoljnosti prilikom utvrđivanja eventualne odgovornosti.

Institut pokušaja zakon predviđa kao fakultativni osnov za ublažavanje kazne, što dakle znači da sudovi imaju mogućnost da učinitelju izreknu kaznu blažu od propisane ili blažu vrstu kazne. Ali, cjeneći naravno sve okolnosti konkretnog slučaja, sudovi trebaju voditi računa o tome da im je data mogućnost izricanja blaže kazne, a da to nikako nije njihova obaveza, jer ipak treba imati u vidu da je učinitelj formirao odluku (postojanje umišljaja), te započeo radnju izvršenja, zbog čega je ipak potrebno i ovakve učinitelje adekvatno kažnjavati.

CRIMINAL ATTEMPT AND ITS REGULATION IN THE CRIMINAL CODE OF REPUBLIKA SRPSKA

Summary

The article attempts to elaborate the general issues regarding the institute of criminal attempt. Bearing in mind the differences in both theory and practice over the issue at what point a person goes beyond preparing a crime (entering the zone of criminality), the article aims at explaining this institute to those studying or planning to study this concept. This entails elaborating: the notion and important elements of a crime (as they are seen crucial for the complete understanding of the concept); the analysis of individual stages in committing a crime, with special reference to the problems in making the distinction between the stage of preparation of a crime and the stage of the attempt; and a brief overview of theories on the concept of criminal attempt. The article then presents the way criminal attempt is regulated in positive law of Republika Srpska, particularly elaborating on the requirements necessary for the existence of criminal attempt in practice. The author then presents the way criminal attempt is regulated in positive law of Republika Srpska, particularly elaborating on the requirements necessary for the existence of criminal attempt in practice. Also, other issues are addressed related to the institute of attempt and of punishment, with the details of crimes for which attempts are not possible as well as crimes in which criminal attempt is equivalent to crime committed. The paper also analyzes the relationship between criminal attempt and other institutes of criminal law such as voluntary withdrawal, inappropriate attempt, and prolonged crime.

Keywords: criminal attempt, normative regulation of criminal attempt, punishment of attempt, preparation activities